

İLK TEHLİKE SİGORTASI

*Doç. Dr. Emine YAZICIOĞLU**

I. GİRİŞ

Aktif zarar sigortalarında sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünü sınırlandıran sigorta bedelinin, sigorta konusu menfaatin değerini ifade eden sigorta değerine eşit olması gerekir¹. Sigorta bedeli sigorta değerine eşit ise “tam değer sigortası”, sigorta bedeli sigorta değerinden yüksekse “aşkın sigorta”, düşükse “menfaat değeri altında sigorta” (eksik sigorta) söz konusu olur. Türk hukukunda aşkın sigorta TTK m. 1283 hükmü ile düzenlenmiştir². TTK m. 1283 hükmü uyarınca sigorta bedelinin sigorta değerini aşması (aşkın sigorta) durumunda sigortanın sigorta değerini aşan kısmı batıldır. Bu nedenle sigorta bedeli sigorta değerini aştığı oranda indirileceği gibi, sigorta priminde de aşkın kısmın karşılığı olan miktarda indirim yapılır; prim tahsil edilmişse, primin aşkın kısmın karşılığı olan miktarı iade edilir³.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Deniz Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

- 1 Sigortalanan menfaat, aktif zarar sigortalarında, “sigortalı ile sözleşmede öngörülen rizikolara maruz olan maddi veya gayri maddi malvarlığı unsuru arasındaki değer ilişkisi”, pasif zarar sigortalarında ise, sigortalı ile onun tüm malvarlığı arasındaki değer ilişkisidir. Sözleşmede öngörülen olay sonucu ortaya çıkacak pasifin miktarı önceden bilinemeyeceğinden sigortalı ile onun malvarlığı arasındaki ilişkinin değerinin önceden belirlenmesi mümkün değildir (Bu konuda bkz. YAZICIOĞLU Emine, Tekne Sigortası Sözleşmesi, Beta - İstanbul 2003, s. 75, 76.). Bu nedenle pasif zarar sigortalarında sigorta bedelinin (sigorta konusu menfaatin değerini ifade eden) sigorta değerine eşit olması kuralı uygulanamaz.
- 2 Deniz sigortalarına ilişkin TTK m. 1345 hükmünde de “sigorta değerinin sigorta olunan menfaatin tam değeri olduğu, sigorta bedelinin sigorta değerini aşamayacağı” öngörülmüş; ancak sigorta bedelinin sigorta değerini aşmasının sonuçları hakkında düzenleme getirilmemiştir. Bu nedenle aşkın sigortanın sonuçlarına dair TTK m. 1283 hükmü deniz sigortalarına da uygulanır.
- 3 TTK m. 1283 hükmü getirilen bu düzenleme, “sigortacının aşkın sigortanın tespiti anına kadar, kendisine beyan edilen ve gerçek değerden daha fazla değeri olan bir menfaati sigortalamış ve dolayısıyla daha ağır bir riziko taşımış olduğu, bu nedenle fazla primlerin ancak aşkınlığın tespiti anından sonraki devreye ait kısmının iade edilmesinin doğru olduğu” gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bkz. KENDER Rayegân, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi – Sigorta Sözleşmesi, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Arıkan – İstanbul 2005, s. 243.

Uygulamada “eksik sigorta”, “noksan sigorta” ya da “düşük sigorta” olarak da anılan “menfaat değeri altında sigorta”⁴ ise, esas itibarıyla TTK m. 1288 hükmü ile düzenlenmiştir. Deniz sigortalarında menfaat değeri altında sigorta hakkında ayrı bir düzenleme getirilmemiş; TTK m. 1288 hükmünün deniz sigortalarına da uygulanacağı öngörülmüştür (TTK m. 1349, 1440).

TTK m. 1288 / I hükmü uyarınca “sigorta bedeli, sigorta değerinden aşağı olduğu takdirde ve sigorta edilmiş menfaatin bir kısmının halele uğraması halinde sigortacı aksine mukavele bulunmadıkça sigorta bedelinin sigorta değerine olan nispeti neden ibaretse zararın o kadarından mes’ul olur.” Bu hükmü tekrar eden TTK m. 1299 / III uyarınca da “kısmen telef halinde tazminat miktarı, aksine mukavele yoksa, sigorta bedelinin malın tamamına olan nispetine göre tayin olunur.” Sigorta değeri, sigorta konusu menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değeridir (TTK m. 1299 / II). Buna göre, menfaat değeri altında sigorta durumunda, teminat kapsamındaki rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigorta konusu menfaatin ilişkin olduğu şey tam ziyaa uğradığı takdirde, sigortacı, sigorta bedeli kadar sigorta tazminatı öder. Sigorta konusu menfaatin ilişkin olduğu şeyin kısmen veya tamamen hasarlandığı ya da kısmen ziyaa uğradığı hallerde ise, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, sigortacı, meydana gelen zararın sigorta bedelinin sigorta değerine oranı miktarında tazminat ödemekle yükümlüdür⁵. Ödenecek sigorta tazminatı “zarar x sigorta bedeli: sigorta değeri” formülü ile hesaplanır.

Menfaat değeri altında sigortalarda sigortacının ödeyeceği tazminat miktarının sigorta bedelinin sigorta değerine olan oranına göre belirlenmesi esası, sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltmaya yönelik önlemler (koruma önlemleri) alma yükümlülüğü gereği yaptığı masrafların tazmininde

⁴ Menfaat değeri altında sigorta hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ŞENOCAK Kemal, Menfaat Değeri Altında Sigorta, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Haziran – Aralık 2000, Cilt IV, Sayı 1 – 2 s. 52 – 89; RISTHAUS Bert, Die Unterversicherung § 56 Versicherungsvertragsgesetz, Karlsruhe VWW 1999.

⁵ Menfaat değeri altında sigortalarda sigortacının ödeyeceği tazminatın sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre belirlenmesine ilişkin TTK m. 1288 / I hükmü ile getirilen ve 1299 / III hükmünde tekrarlanan düzenleme (Yangın Sigortası Genel Şartları (YSGŞ) m. A.5 ve B.6.2; Kara Taşıtları Kasko Sigortası Genel Şartları (KTKSGŞ) m. A.6 ve B.3.3.1.3; Hırsızlık Sigortası Genel Şartları (HSGŞ) m. A.6; Makine Kırılması Sigortası Genel Şartları m. 14.e; Montaj Sigortaları Genel Şartları m. 15.5; İnşaat Sigortaları Poliçesi Genel Şartları m. 15.5 gibi) bazı sigorta genel şartlarında da yer almaktadır. Ancak sigorta genel şartlarında TTK m. 1288 / I hükmünü tekrar eden hükme yer verilmiş olmasının önemi yoktur; aksi kararlaştırılmış olmadıkça, sigorta tazminatı TTK m. 1288 / I hükmü uyarınca oran kuralı uygulanarak hesaplanır. Nitekim Yargıtay 11. HD’nin 29.6.1995 tarih ve 1995 / 4545 – 5564 sayılı kararında, “TTK m. 1288 / I hükmünün tekrarı niteliğinde hüküm içeren sigorta genel şartlarının sigorta ettirene verilmemiş olmasına dayanarak kısmi hasar için ödenecek sigorta tazminatının hesabında oran kuralının uygulanamayacağı” iddiasının isabetli olmadığına hükmedilmiştir.

de geçerlidir; TTK m. 1293 hükmü gereğince bu masraflar, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre tazmin edilir⁶.

Menfaat değeri altında sigortalarda kısmî zarar halinde zararın sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre kısmen tazmin edilmesi, "oran kuralı" (nispet kuralı) olarak adlandırılmaktadır⁷. Oran kuralı, sigortacı tarafından ödenecek tazminatın üst sınırını teşkil eden sigorta bedeli ile bunun belirli bir oranı olarak hesaplanan prim arasında denge kurulmasına yöneliktir⁸. Bu kural vasıtasıyla, menfaat değeri altında sigortalarda sigortalının kısmî zarar halinde, sigorta tam değer üzerinden yapılmış olsa idi ödemesi gereken prim karşılığında elde edebileceği ve kısmî zararının tamamen tazmin edileceği sigorta himayesini, ödenen düşük prim karşılığında elde etmesi önlenmektedir⁹. Sigortacının primle orantılı sigorta tazminatı ödemesini öngören oran kuralı, sigortacılık tekniğine uygun olarak menfaat değeri altında sigortalarda edimler arasında denge kurulmasını sağlamakla birlikte, sigortalının rizikonun gerçekleşmesi yüzünden uğradığı zarara kısmen kendisinin katlanması sonucunu da doğurmaktadır. Menfaat değeri altında sigorta yapılarak düşük sigorta primi ödenmesinin sonucu olan bu durum, kabul edilebilir olduğu gibi, sigortacılık tekniğine de uygundur.

⁶ Bkz. ŞENOCAK, (dn. 4), s. 75 vd. Alman hukukunda da sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma yükümlülüğü gereği yaptığı masraflar ile zararın belirlenmesi için yaptığı masrafların, menfaat değeri altında sigorta durumunda (VVG § 56) sigorta bedelinin sigorta değerine olan oranına göre tazmin edileceği öngörülmüştür (VVG § 63, Abs. 2; § 66, Abs. 3). Bu konuda bkz. VOIT Wolfgang – KNAPPMANN Ulrich - PRÖLLS / MARTIN, Versicherungssvertragsgesetz, 27. Auflage, Beck - München 2004, § 63, Anm. 31; § 66, Anm. 3; STANGE Volker, Rettungsbliegenheiten und Rettungskosten im Versicherungsrecht, VVW - Karlsruhe 1995, s. 212 vd.

⁷ Oran kuralı ve uygulaması hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. ŞENOCAK, (dn. 4) s. 73 vd.; RISTHAUS, (dn. 4), s. 25 vd.;

⁸ MARTIN Anton, Sachversicherungsrecht, 3., völlig neubearbeitete Auflage, Beck – München 1992, S II, kn. 3; RISTHAUS, (dn. 4), s. 19; ATABEK Reşat, İlk Riziko Sigortası, BATİDER, Cilt I, Sayı 3, s. 320 – 336, s.321.

⁹ Sigorta primi, sigorta bedelinin (rizikonun gerçekleşme ihtimali, zarar miktarı gibi hususlara ilişkin istatistiksel verilere göre saptanan) belirli bir oranı olarak tespit edilir. Bu nedenle sigorta bedelinin işlevi, sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünü sınırlandırmadan ibaret değildir; bunun yanında, tarafların edimleri (sigorta himayesi – prim) arasında denge kurulmasını sağlama işlevine de sahiptir. Dolayısıyla teminat kapsamındaki rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigortalının uğradığı (tam ya da kısmi) zararın sigorta bedeli ile sınırlı olarak tamamen tazmin edilmesini öngören sigorta himayesi ile dengeli sigorta primi, sigorta değerine eşit olan sigorta bedeline göre belirlenen primdir. Tam değer sigortasında sigorta bedeli sigorta değerine eşit olduğundan, sigorta primi ile sigorta himayesi dengelidir. Buna karşılık menfaat değeri altında sigortada, sigorta değerinden düşük olan sigorta bedeline göre belirlenen sigorta primi ile sigorta himayesi arasında denge bozulmaktadır. Menfaat değeri altında sigortalarda kısmi zarar halinde ödenecek sigorta tazminatının oran kuralı uygulanarak belirleneceği kabul edilmese idi, sigortalının ödenmesi gereken primden düşük olan prim karşılığında kısmi zararının tamamen tazmin edilmesini sonucunu doğuran sigorta himayesi elde etmesi mümkün olacaktı.

Bununla birlikte oran kuralının mutlak olarak uygulanması, bu kuralı bertaraf eden anlaşmalara imkân verilmemesi sakıncalıdır. Bu nedenle TTK m. 1288 / I hükmünde menfaat değeri altında sigortalarda oran kuralının mutlak olarak uygulanacağı kabul edilmemiş; "... aksine mukavele bulunmadıkça ..." denilerek oran kuralının uygulanmasını bertaraf eden anlaşmalar yapılmasına imkân verilmiştir¹⁰. Anılan hüküm uyarınca menfaat değeri altında sigortada oran kuralının uygulanması, yangın sigortalarında "ilk ateş sigortası" olarak anılan "ilk tehlike sigortası" yapılarak bertaraf edilebilir. Türk hukukunda sözleşme akdedildikten sonra tek taraflı irade ile oran kuralının uygulanmasının bertaraf edilmesi de mümkündür (TTK m. 1288 / II). Ancak TTK'nda "ilk tehlike sigortası" TTK'nda düzenlenmemiştir. Bu nedenle ilk tehlike sigortası kavramı, amacı, yarar ve sakıncaları, yapılması, kısmî sigortadan farkı ve ilk tehlike sigortasında sigortacının koruma önlemleri giderlerini ödeme yükümlülüğü incelenmek gerekir.

II. İLK TEHLİKE SİGORTASI KAVRAMI, AMACI, YARAR VE SAKINCALARI

İlk tehlike sigortası, teminat kapsamındaki rizikonun gerçekleşmesi sonucu meydana gelecek zararın, oran kuralı uygulanmaksızın sigorta bedeli ile sınırlı olmak kaydıyla, tamamen tazmin edileceğinin kararlaştırılmasıdır¹¹. TTK m. 1288 / I hükmünde yer alan "... aksine mukavele bulunmadıkça ..." ifadesinden de anlaşıldığı üzere, menfaat değeri altında sigortada oran kuralının uygulanması hakkındaki düzenleme emredici olmadığından "ilk tehlike sigortası" yapılması mümkün ve geçerlidir.

İlk tehlike sigortasının amacı, menfaat değeri altında sigortalarda kısmî zarar halinde oran kuralının uygulanmasını bertaraf etmektir. Buna göre ilk tehlike sigortasının temel unsuru, menfaat değeri altında sigorta durumunda sigortacı tarafından ödenecek tazminatın belirlenmesinde oran kuralının (mutlak ya da şarta bağlı olarak) uygulanmayacağını kararlaştırılmış olmasıdır¹².

¹⁰ Menfaat değeri altında sigorta hakkındaki VVG § 56 hükmü emredici olmadığından, Alman hukukunda da oran kuralının uygulanmasını bertaraf eden anlaşmalar yapılması mümkün ve geçerlidir. Bkz. KOLLHOSSER Helmut - PRÖLSS / MARTIN, (dn. 6), § 56, kn. 4, 17 - 19; RISTHAUS, (dn. 4), s. 132 vd.

¹¹ BRUCK - MÖLLER, Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Zweiter Band, 8. Auflage, Berlin - New York 1980, VVG § 56, Anm. 58; RISTHAUS, (dn. 4), s. 132, 133; KOLLHOSSER / PRÖLSS - MARTIN, (dn. 6), § 56, Anm. 19; SIEG Karl, Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 3., vollständig überarbeitete Auflage, Wiesbaden 1994, s. 169; MÖLLER Hans, Versicherungsvertragsrecht, 3. Auflage, Wiesbaden 1977, s. 176; KENDER, (dn. 3), s. 242; ATABEK, (dn. 8), s. 323; ULAŞ Işıl, Uygulamalı Sigorta Hukuku - Mal ve Sorumluluk Sigortaları, 3. Bası, Ankara 2002, s. 113.

¹² SCHMIDT Günther, Die Versicherung auf erstes Risiko in der Sachversicherung, Weissenburg - Bayern 1953, s. 9.

İlk tehlike sigortası, (örneğin bir deponun hırsızlık rizikosuna karşı sigortalanan malların çalınmasının ya da birden fazla bağımsız binada kurulu bir işletmenin yangına karşı sigortalanan binada çıkan yangının diğerlerine sirayet etmesinin mümkün olmaması gibi) sigorta değeri kadar zarar meydana gelmeyeceği tahmin öngörülen hallerde ya da sigorta değeri konusunda tereddüt duyulduğu veya sigorta değerinin sigorta süresi içinde artabileceği düşünülen hallerde yapılmaktadır¹³. Türk sigortacılık uygulamasında TTK m. 1288 / II hükmü uyarınca sözleşme akdedildikten sonra menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi de mümkündür¹⁴.

İlk tehlike sigortasında temel sorun, riziko priminin¹⁵ sigorta tekniğine uygun olarak hesaplanmasının son derece güç olmasıdır¹⁶. Bu tür sigortalarda kısmî zarar gerçekleşme ihtimali, bu ihtimalin toplam sigorta değerine oranı, sigortalanan değerlerin belirli bir oranını teşkil eden zararın toplam zarar miktarına oranı gibi hususlara ilişkin istatistiksel veriler bulunmaması ya da yetersiz olması yanında, sigorta değerinin genellikle yaklaşık olarak dahi bilinmemesi, ilk tehlike sigortası priminin sigorta tekniğine uygun olarak hesaplanmasını güçleştirmektedir. Uygulamada yangın sigortalılarında ilk tehlike (ilk ateş) sigortası priminin, sigorta tam değer üzerinden yapılmış olsa idi ödenmesi gereken primde indirim yapılmak suretiyle tespit edildiği; indirim miktarının da ilk tehlike sigortasındaki sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre değişen oranlarda belirlendiği ifade edilmektedir¹⁷. Bununla birlikte bu yöntemle ilk tehlike sigortası priminin hesaplanması için, sigorta değerinin en azından yaklaşık olarak bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca tam değer sigortası priminde yapılacak indirim oranı da, herhangi bir şekilde değil, ilk tehlike sigortasına ilişkin istatistik-

¹³ Bkz. ATABEK, (dn. 8), s. 324; RISTHAUS, (dn. 4), s. 135 vd.

¹⁴ Bkz. Aşağıda III. A.

¹⁵ Zarar sigortalarında sigorta priminin esas rizikonun karşılığı teşkil eden kısmı, "saf prim" ya da "riziko primi" olarak adlandırılmaktadır. Riziko primi, sigortalanan rizikonun gerçekleşme ihtimali, gerçekleşen rizikolar sonucu meydana gelen toplam zarar miktarı ile bu miktarın toplam sigorta değerine oranı gibi hususlara ilişkin istatistiksel veriler dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Bu konuda bkz. KENDER, (dn. 3), s. 160, 161; TUCHSCHMID Hansjörg, Die Erstrisikoversicherung im System der Deckungsarten, Zürich 1951, s. 79 vd.

¹⁶ SCHMIDT, (dn. 12), s. 48 vd.; TUCHSCHMID, (dn. 15), s. 77 vd.; BRUCK - MÖLLER, (dn. 11), § 56, Anm. 62;

¹⁷ Bu yöntem, sigorta tam değer üzerinden yapılmış olsa idi ödenmesi gereken primde, (örneğin ilk ateş sigortasındaki sigorta bedeli, sigorta değerinin % 80'nini aşmazsa % 5, sigorta değerinin % 60'ını aşmazsa % 10, sigorta değerinin % 40'ını aşmazsa % 15 gibi) değişen oranlarda indirim yapılmasını öngörmektedir. Verilen örneğe göre, 100.000 YTL değerindeki bir mal tam değer üzerinden sigortalansa idi ödenecek prim 1.000 YTL olsa ve bu mal 40.000 YTL sigorta bedeli üzerinden ilk tehlike sigortası ile sigortalansa, sigorta bedeli sigorta değerinin % 40'ı aşmadığından 1.000 YTL olan tam değer sigortası priminde % 15 oranında indirim yapılacak ve ilk ateş sigortası primi 850 YTL olarak hesaplanacaktır. Bkz. AKATLI Cengiz, Yangına Karşı Sigorta ve Yangın Reasüransı, İstanbul 1985, s. 111, 112.

sel verilere dayanılarak belirlenebilir. Dolayısıyla söz konusu yöntem ilk tehlike sigortası priminin hesaplanmasını basitleştiren bir yöntem değildir.

Sigorta tekniğine uygun olarak hesaplanması güç olmakla birlikte ilk tehlike sigortası priminin her halde tam değer sigortası priminden düşük olacağı açıktır. Dolayısıyla sigorta ettiren, (özellikle sigorta değeri kadar zarar meydana gelmeyeceği öngörülen hallerde) ilk tehlike sigortası vasıtasıyla primden tasarruf etmek imkânına sahiptir. Ancak sigorta ettiren primden tasarruf ederken sigorta bedelini aşan zararlar için sigorta himayesinden yoksun kalma riski ile karşı karşıyadır. Bu nedenle, ilk tehlike sigortasında sigorta bedelinin zararın en yüksek haddi ya da sigorta değerinin olası artış oranı gibi unsurlar dikkate alınarak belirlenmesi gerekir. Dolayısıyla sigorta değeri kadar zarar meydana gelmeyeceği öngörülerek ilk tehlike sigortası yapılırsa rizikonun gerçekleşmesi sonucu meydana gelebilecek zararın en yüksek haddinin, sigorta süresi içinde sigorta değerinin artma ihtimali dolayısıyla ilk tehlike sigortası yapılırsa olası artış oranının (primden daha fazla tasarruf etme amacı güdülmeksizin) isabetli bir şekilde takdir ve tahmin edilmesi, sigorta ettiren açısından son derece önemlidir.

III. İLK TEHLİKE SİGORTASININ YAPILMASI

İlk tehlike sigortası, sözleşme ile yapılır. Ancak Türk hukukunda sözleşme ile ilk tehlike sigortası yapılması yanında, menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesine de imkân verilmiştir. Bu nedenle ilk tehlike sigortasının yapılmasını "menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi" ve "sözleşme ile ilk tehlike sigortası yapılması" başlıkları altında incelemek gerekir.

A. Menfaat Değeri Altında Sigortanın İlk Tehlike Sigortasına Dönüştürülmesi

Menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi, ("ilk tehlike sigortası" terimi kullanılmaksızın) TTK m. 1288 / II hükmü ile düzenlenmiştir. Anılan hükme göre "Sigortacının sigorta bedelini aşmayan zararın tamamından mes'ul tutulacağı şeklinde sigorta mukavelesinin değiştirilmesini sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesinden önce istemesi halinde, bu isteğin noter protestosu ile sigortacıya bildirildiği günden sonra gelen günden itibaren akit hükümleri, kendiliğinden sigortacının sigorta bedelini aşmayan zararın tamamından mes'ul bulunduğu şeklinde değiştirilmiş olur. Sigortalı, tarifede derpiş edilen prim farkını esas primin ödenmesine ait hükümler uyarınca öder." Görülüyor ki, TTK m. 1288 / II hükmünün birinci cümlesinde "sigorta ettirenin menfaat değeri altında sigortayı ilk tehlike sigortasına dönüştürebileceğinden" söz edilirken, ikinci cümlede "sigortalının prim farkını ödeyeceği" belirtilmiştir. Bu durum karşısında, TTK'nun sigorta sözleşmesine ilişkin hükümlerinde "sigortalı" ve "sigorta ettiren" terimlerinin doğru kullanılmasına özen gösterilmediği, bu terimle-

rinin çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı dikkate alınarak, TTK m. 1288 / II hükmünün birinci cümlesinde “sigorta ettiren” terimi kullanılmış olması dolayısıyla menfaat değeri altında sigortayı ilk tehlike sigortasına dönüştürme hakkının sadece sigorta ettirene tanınmış bir hak olup olmadığı değerlendirilmek gerekir. Menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi ile sözleşme hükümlerinin değiştirildiği, sözleşme hükümlerinde değişiklik yapma hakkının da sadece sigorta ettirene ait olduğu, bu nedenle TTK m. 1288 / II hükmü ile menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi hakkının sadece sigorta ettirene tanınmış olduğu ileri sürülebilir. Ancak menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi ile tüm sözleşme hükümlerinde değil, sadece sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün, dolayısıyla sigorta ettirenin (başkası hesabına sigortada sigortalının) sigorta tazminatı talep hakkının kapsamında değişiklik yapılmaktadır. Menfaat değeri altında sigorta ilk tehlike sigortasına dönüştürüldüğü takdirde sigortalı, rizikonun gerçekleşmesi sonucu uğradığı kısmî zararın sigorta bedeli ile sınırlı olarak (oran kuralı uygulanmaksızın) tamamen tazmin edilmesini talep hakkına sahip olmaktadır. Dolayısıyla menfaat değeri altında sigortanın ilk tehlike sigortasına dönüştürülmesi hakkı, başkası hesabına sigortada sigortalıya ait olan sigorta tazminatı talep hakkının kapsamını değiştiren bir haktır. Bu nedenle TTK m. 1288 / II hükmünün birinci cümlesinde “sigorta ettiren” teriminin kullanılmış olmasına dayanarak, menfaat değeri altında sigortayı ilk tehlike sigortasına dönüştürme hakkının sadece sigorta ettirene tanınmış bir hak olarak görülmesi isabetli değildir¹⁸. Birinci cümlede yer alan “sigorta ettiren” teriminin sigortalıyı da kapsadığı kabul edilerek, başkası hesabına sigortada sigortalının da menfaat değeri altında sigortayı ilk tehlike sigortasına dönüştürme hakkına sahip olduğu sonucuna varmak gerekir¹⁹. Nitekim maddenin Adliye Encümeni Mazbatasında yer alan gerekçesinde de “... akit yapıldıktan sonra rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortalının tek taraflı bir beyan ile akdin muhtevasını değiştirebilmesi uygun görülmüş ...” denilmektedir²⁰. Bu sonuca bağlı olarak TTK m. 1288 / II

¹⁸ Yangına Bağlı Kâr Kaybı Sigortası Genel Şartları'nın (YBKSGŞ) A.6 maddesinin 2. fıkrasında da “sigortalı veya sigorta ettirenin (ödenecek sigorta tazminatının oran kuralı uygulanarak belirlenmesi hakkındaki A.6 maddesinin 1. fıkrası dikkate alınmaksızın) sigorta bedelini aşmayan zararın tamamının sigortacı tarafından ödeneceği şeklinde değiştirebileceği” öngörülmüştür. Hırsızlık Sigortası Genel Şartları'nın A.6 maddesinin 2 fıkrasında da “sigortalı veya sigorta ettirenin menfaat değeri altında sigortayı ilk tehlike sigortasına dönüştürebileceği” ifade edilmiştir. Buna karşılık Yangın Sigortası Genel Şartları'nın (YSGŞ) A.5. maddesinde, TTK m. 1288 / II hükmü aynen tekrar edilerek sigorta ettirenin menfaat değeri altında sigortayı ilk tehlike sigortasına dönüştürebileceği, sigortalının prim farkını ödeyeceği belirtilmiş; Kara Taşıtları Kasko Sigortası Genel Şartları'nın A.6 maddesinin 2. fıkrasında ise sadece sigorta ettirenden söz edilmiştir.

¹⁹ Karş. ATABEK, (dn. 8), s. 332, 333.

²⁰ Bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatası, TBBM Zabıt Ceridesi, Devre 10, C. XII, S Sayısı 198, s. 110